

OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E PETROLE ADANMIŞ BİR ÖMÜR; CEVAT EYÜP TAŞMAN'IN HAYATI VE ÇALIŞMALARI

A LIFE DEDICATED TO OIL FROM THE OTTOMAN PERIOD TO THE REPUBLIC; CEVAT EYÜP TAŞMAN'S LIFE AND WORKS

Serhat AKCAN*

Öz

Türkiye'nin ulusal petrol tarihinde önemli bir yeri olan Cevat Eyüp Taşman, yaptığı çalışmalarla Türkiye'de petrol endüstrisinin gelişmesine önemli katkıları olmuştur. Bu makalenin amacı Cevat Eyüp Taşman'ın hayatına dair bilinmeyenleri ve petrol endüstrisinde yaptığı çalışmalarını ortaya çıkarmaktır. Robert Kolej'den mezun olan Cevat Eyüp Bey, Osmanlı hükümetince açılan sınavı geçerek, New York'ta bulunan Columbia Darülfünununda burslu olarak eğitim almaya hak kazanan beş öğrenciden biri olmuştur. I. Dünya Savaşı'nın başlaması nedeniyle oluşan karmaşada ABD'den Türkiye'ye gelme imkânı bulamayan Cevat Eyüp Bey, ABD ve Meksika'da maden ve petrol alanında faaliyet gösteren şirketlerde petrol jeoloğu olarak görev yapmıştır. Cumhuriyetin ilanının ardından petrol arama faaliyetlerinde görev alacak Türk petrol jeoloğu bulunmadığından Cevat Eyüp Taşman, dönemin hükümeti tarafından milli bir mesele olarak benimsenen petrol faaliyetlerinde görev alması için Türkiye'ye davet edilmiştir. Cevat Eyüp Taşman bu görevi kabul ederek ülkesine hizmet etmek için Türkiye'ye gelmiş, petrol endüstrisi alanında birçok kurumda görev alarak önemli çalışmalara imza atmış ve yaşamının sonuna kadar Türkiye'den ayrılmamıştır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden arşiv (doküman tarama modeli) tarama metodu kullanılmıştır. Bu kapsamda yoğunluklu olarak dönemin arşiv belgeleri, meclis tutanakları gibi belgeler incelenmiş; çalışma yerli ve yabancı birinci elden kaynaklara dayandırılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cevat Eyüp Taşman, Petrol Jeolojisi, Batman.

Abstract

This article focuses on Cevat Eyüp Taşman, a key figure in Turkey's national petroleum history, highlighting his contributions to the development of the country's petroleum industry. After graduating from Robert College, Taşman was one of five students awarded a scholarship by the Ottoman government to study at Columbia University in New York. Due to World War I, he remained in the U.S., working as a petroleum geologist in the U.S. and Mexico. After the Republic of Turkey was founded, Taşman was invited back to assist in national oil exploration efforts, becoming a pivotal figure in Turkey's oil activities. He worked in various institutions and remained in Turkey for the rest of his life. The study employs a qualitative research approach, utilizing archival documents, parliamentary records, and both domestic and international primary sources.

Keywords: Cevat Eyüp Tasman, Petroleum Geology, Batman.

GİRİŞ

Edwin L. Drake'nin 27 Ağustos 1859'da Amerika Birleşik Devletleri'nin Pensilvanya eyaletinin Titusville kasabasında ilk başarılı ticari petrol kuyusunu açması, modern petrol endüstrisinin başlangıcını olarak kabul edilmiştir (Yergin, 2003, s. 25). Bu başarı, petrol endüstrisinin gelişiminde ve dünya enerji piyasasının şekillenmesinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Drake'in keşfi, petrol endüstrisinin hızla büyümesine ve petrolün modern endüstriyel çağda önemli bir enerji kaynağı haline gelmesine yol açmıştır. Petrol, modern endüstrinin bağımlı olduğu en temel enerji kaynaklarından biri olmakla birlikte ülkenin ekonomik kalkınması, siyasi durumu ve politikalarını belirleyen bir öneme sahiptir.

Türkiye'nin coğrafi konumu, jeopolitik açıdan önemli bir stratejik öneme sahiptir. İran ve Irak gibi petrol zengini komşularıyla sınır olması nedeniyle enerji kaynaklarına erişimde kritik bir köprü görevi görmektedir. Bu stratejik konum, Türkiye'nin kendi sınırları içinde petrol rezervlerine sahip olma olasılığını artırmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk döneminde belirgin bir petrol politikası olmamakla birlikte, zaman zaman ülkenin petrol potansiyelini araştırmak için çalışmalar yapılmıştır. Yeni kurulan Cumhuriyet hükümeti için ulusal bir dava olan petrolün bir an önce bulunması için 1926'da yürürlüğe giren 792 sayılı Petrol Kanunu, Türkiye'nin Cumhuriyet döneminde petrol sektörü ile ilgili olarak yapılan ilk yasal düzenlemesidir (Akcan ve İdem, 2023, s. 26-27). Bu kanun, ülke sınırları içindeki tüm petrol arama ve işletme haklarını Hükümet'e vermiştir. Türkiye'nin kuruluş yıllarında petrol faaliyetleri alanında çalışma yürütecek teknik bilgi ve tecrübeye sahip Türk uzmanı bulunmaması sorunu ülkenin petrol endüstrisini geliştirme sürecinde zorluklar yaşamasına sebep olmuştur. Bu zorlukları aşmak adına ABD'de bulunan petrol jeologu Cevat Eyüp Taşman ülkede yürütülecek petrol arama ve işletme çalışmalarına öncü olması için davet edilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk petrol jeologu olan Cevat Eyüp Taşman, Türkiye'nin petrol arama ve çıkarma faaliyetlerine öncülük eden isimlerden biri olarak tarihteki yerini almıştır. Bu çalışmanın temel amacı, Cevat Eyüp Taşman'ın hayatını ve petrol faaliyetleri konusundaki çalışmalarını ortaya koymaktır. Çalışmada Türkiye'nin petrol arama faaliyetlerinin öncüsü olan Cevat Eyüp Bey nasıl bir eğitim almıştır, kendisini ABD'de yetiştirirken ne gibi zorlu süreçlerden geçmiştir, Türkiye'ye davet edilme sürecinde ne gibi gelişmeler yaşanmıştır, petrol arama faaliyetleri esnasında ne gibi zorluklarla karşılaşmıştır vs. sorularının cevaplarına ulaşılmaya çalışılmıştır. Taşman'ın Türkiye petrol endüstrisine olan katkılarına odaklanılarak onun bu alandaki liderlik rolü, çalışkanlığı ve uzmanlığına vurgu yapılmıştır. Türkiye'nin enerji bağımsızlığını sağlama yolunda yaptığı çalışmalarda önemli roller alan Taşman, Türkiye'de

petrol arama ve üretim faaliyetleri için büyük çabalar göstermiş ve bu çabaları sayesinde, Türkiye'de petrol endüstrisinde önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Türkiye'de petrol arama faaliyetlerinin öncüsü olan Cevat Eyüp Taşman hakkında yapılan literatür taraması neticesinde sadece iki esere ulaşılabilmektedir. Bunlardan birincisi Kazım Ergin'in Maden Tetkik ve Arama Dergisi'nde yayımlanan "Memorial Cevat Eyüp Taşman (1893-1956)" başlıklı çalışmasıdır (Ergin, 1957, s.100-102). Diğeri ise Cevat Eyüp Taşman ile uzun yıllar petrol mühendisi olarak çalışmış olan Kemal Lokman'ın Türkiye Jeoloji Bülteni'nde yayımlanan "Cevat Eyüp Taşman Türk Jeoloji Âleminin Büyük Bir Kaybı" başlıklı çalışmasıdır (Lokman, 1958 A, s. 147-168). Bu iki çalışmada da Cevat Eyüp Bey ve petrol arama faaliyetleri hakkında hatırat niteliğinde bilgiler verilmiştir. Yapılan bu çalışma ile Cevat Eyüp Taşman'ın hayatı yerli ve yabancı arşivler ışığında ele alınmıştır.

1. Cevat Eyüp Taşman'ın Eğitim Hayatı ve ABD'ye Gidişi

Türkiye'nin ilk petrol jeoloğu Cevat Eyüp Bey, 26 Aralık 1893 tarihinde Bolu'da dünyaya gelmiştir. Babası, ülkenin birçok yerinde görev yapan ve en son Ankara'da vilayet mektupçuluğu görevinden emekli olan Eyüp Sabri Bey, Annesi Leyla Hanım'dır. Leyla Hanım'ın soyu, Çanakkale Gelibolu Mevlevihanesi'nde on yedi sene postnişinlik yapan Şeyh Hüsamettin Dede'ye (1818-1885) dayanmaktadır (Lokman, 1958 A, s. 147; BOA MF. MKT. 1105-31; Leonard, 1925, s. 657). İlköğrenimini babasının görevi nedeniyle çeşitli vilayetlerde tamamlamasının ardından, orta eğitimini Robert Kolej'den almıştır (Robert College Catalogue 1910-1911, s.84). Cevat Eyüp Bey, 16 Ocak 1910 tarihinde Maarif Nezareti'nce gerçekleştirilen ve 180 kişinin katıldığı imtihanı kazanarak dönemin hükümeti tarafından Orman Maadin ve Ziraat Nezâreti hesabına ilk kez ABD'de okumaya hak kazanan beş öğrencilerden biri olmuştur. Hak kazanan diğer öğrenciler ise Nikolaki Agnidi, Abdullah Hamdi (Toker), Ahmet Emin (Yalman) ve Ahmet Şükrü (Esmer) olmuştur (Ayhan, 2021, s. 94; Yalman, 1997, s. 128-130).

Cevat Eyüp Bey, Maarif Nezareti tarafından Orman Maadin ve Ziraat Nezâreti hesabına 1 Kânunusani 1326'da (14 Ocak 1911) New York'ta bulunan Columbia Üniversitesi'ne yıllık 400 Frank burs ile maden ve elektrik mühendisliği alanında eğitim almak üzere gönderilmiştir (BOA MF. MKT. 1105-31). Sınavda başarılı olan dört arkadaşıyla beraber, İstanbul Sirkeci garından önce Paris'e ve oradan İngiltere'nin Liverpool şehrine sonra da 1 Şubat 1911'de "Mauretania" isimli vapurla ABD'nin New York şehrine gitmiştir (Yalman, 1997, s. 131-134). Cevat Eyüp Bey ABD'ye gidiş serüvenini gazeteci Sabih Alaçam'a şöyle anlatmıştır:

Yola çıktık lakin beni müthiş surette deniz tuttu. Haftalarca devam eden bu yolculuktan gözüm o kadar yılmıştı ki, kendi kendime ah bir kere karaya ayak basayım, bir daha katiyen denize adımımı atmayacağım diyordum. Ama sözümde duramadım bahri muhiti atlası (Atlas Okyanusu) tam sekiz defa geçtim (Yeni Sabah, 22 Mayıs 1940, s. 5).

Cevat Eyüp Bey ABD’de maden mühendisi olmaya karar vermiş ve 1911 yılında New York’ta bulunan Columbia Üniversitesi, Maden, Mühendislik ve Kimya Fakültesi, Maden Mühendisliği bölümüne kaydını yaptırmıştır (Catalogue, 1911-1912, s. 201). I. Dünya Savaşı başlamadan önce Ahmet Emin Bey 1914 yılının haziran ayında doktorasını tamamlayarak Türkiye’ye dönerken, aralarında Cevat Eyüp Bey’in de olduğu diğer dört öğrenci savaş nedeniyle ciddi zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Cevat Eyüp Bey ve arkadaşları, Columbia Üniversitesi okul müfettişi Samuel Train Dutton’a (1849-1919) bir dilekçeyle başvuran Osmanlı Hükümeti’nin savaş nedeniyle kendilerine daha fazla para gönderemeyeceğini, Ağustos ödeneklerini Türkiye’ye dönüş için kullanacaklarını belirtmişlerdi. Dilekçede;

Bizim için çok yararlı olan ve her zaman minnettar kalacağımız bu ülkeye gelmemizi size borçlu olduğumuzu hatırlayarak, şu anki zorluklarımız içinde size başvurma özgürlüğünü kendimizde bulduk. Sizden ricamız, Avrupa’daki kriz sırasında bize mali yardımda bulunulmasını sağlayıp sağlayamayacağınızdır; bu şekilde bize sağlanan herhangi bir fonun Hükümetimiz tarafından ilk fırsatta iade edileceğine olan inancımız tamdır. Mevcut krizi atlatmak için bir yardım bulamazsak, birimizin zaten bitirdiği, diğerlerinin de bitirmek üzere olduğu bir noktada eğitimimizi yarıda kesmek zorunda kalacağız.

Mr. Dutton konuyu Columbia Üniversitesi Başkanı Nicholas Murray Butler’e (1862-1947) iletmiştir. Başkan Butler, Osmanlı Hükümeti’nin para aktarabileceği zamana kadar, “Carnegie Vakfı” aracılığıyla öğrencilerin ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli mali desteği sağlamıştır. Kısa bir süre sonra Osmanlı Hükümetince öğrencilerin bursları düzenli olarak gönderilmeye başlanmış ve bu sıkıntılı durum sona ermiştir (Levermore, 1922, s. 155-156).

Cevat Eyüp Bey 1915 yılında New York Columbia Üniversitesi maden mühendisliği bölümünden mezun olmuştur. (Columbia University, 1932, s. 264) Taşman mezun olduktan sonra, 1915 yılının Ağustos ve Eylül aylarında “Lehigh Coal & Navigasyon” isimli kömür madenciliği yapan şirkette tez çalışmalarını sürdürmek amacıyla araştırmacı olarak çalışmıştır. I. Dünya Savaşı’nın patlak vermesi nedeniyle 1914-1918 yılları arasında Türkiye’ye gelme olanağı bulamayan Cevat Eyüp Bey, 1917-1918 yılları arasında Columbia Üniversitesinde, Prof. Robert M. Raymond’ un asistanlığında Jeoloji alanında yüksek lisans yapmıştır (Leonard, 1925, s. 657; Taşman, 1954, s. 44).

Cevat Eyüp Bey’in babası Eyüp Sabri Efendi I. Dünya Savaşı’nın o kaotik yıllarında oğlundan iki yıl boyunca mektup alamaması nedeniyle, 5 Mayıs 1334 (5 Mayıs 1918) tarihli bir dilekçeyle Hariciye Nezareti’ne başvurarak yardım talebinde bulunmuştur. Eyüp Sabri Efendi

dilekçesinde (Eyüp Sabri Efendi, dilekçesinde ikametgâh adresi olarak İstanbul Fatih semtinde bulunan Cağaloğlu Hamam Sokak'taki 13 numaralı evi beyan etmiştir.) New York Columbia Darülfünun mezunu oğlundan iki seneden beri mektup alamadığını, dolayısıyla sağlığından endişe duyduğunu ifade etmiş ve Hariciye Nezaretinden bu konuda kendisine yardımcı olunmasını ve bilgi verilmesini talep etmiştir (BOA HR. SYS. 2454-34). Bu arada Cevat Eyüp Bey ilk evliliğini ABD'de 8 Ekim 1918 yılında Mabel Lisette Ludder (17 Mart 1892'de Manhattan, New York City'de doğdu, 5 Şubat 1972 yılında 79 yaşında Texas'ta yaşamını yitirdi. Bkz. <https://ancestors.familysearch.org/en/MYRH-NTZ/mabel-lizzette-ludder-1892-1972> Erişim Tarihi: 01.12.2023) ile yapmış (El Paso Herald, 9 Ekim 1918, s. 12) ve 4 Temmuz 1925 tarihinde New York'taki Brooklyn hastanesinde Leila isiminde bir kızı dünyaya gelmiştir (The New York Times, 6 Haziran 1925, s. 11). Leila Lisette (Eyoub) Sigmon, Cevat Eyüp Taşman'ın Türkiye'deki çalışmaları dolayısıyla 1935-1939 yılları arasında Türkiye'de ikamet etmiştir. Avrupa'da savaş tehdidinin belirginleşmesi üzerine annesiyle birlikte ABD'ye dönmüştür. Leila, 1941 yılında Austin'deki Teksas Üniversitesi'ne başlamış ve 1944 yılında Kimya ve Jeoloji bölümlerinden lisans dereceleriyle mezun olmuştur. Mezuniyetinin ardından, Teksas'ın Amarillo şehrinde bulunan “Gulf Oil Company” de jeolog olarak görev yapmaya başlamıştır. Burada Jack Sigmon ile tanışmış ve 27 Eylül 1947 tarihinde evlenmiş, bu evlilikten dört çocuk sahibi olmuştur. Leila, 23 Şubat 2016 tarihinde Cedar Park, Teksas'ta hayata veda etmiştir (<https://www.beckchapels.com/obituaries/Leila-Lisette-Sigmon?obId=28824526> Erişim Tarihi: 01.12.2023).

Cevat Eyüp Bey 1918-1920 yılları arasında merkezi Arizona, Phoenix'te bulunan “Phelps Dodge” maden şirketinde yardımcı jeolog olarak çalışmıştır. Cevat Eyüp Bey Phelps Dodge maden şirketinden ayrıldıktan sonra 1920 yılında, petrol jeolojisi alanında uzmanlaşmak amacıyla Oklahoma eyaletinin Bartlesville kasabasında bulunan “Cities Service Company” şirketi bünyesinde petrol ve doğal gaz alanında faaliyet gösteren “Empire Gas & Fuel Company”nin jeoloji bölümünde, petrol jeoloğu olarak 1930 yılına kadar görev yapmıştır. Şirkette çalıştığı dönemde ABD'nin Teksas, New Mexico ve Meksika'nın Tamaulipas eyaletlerindeki birçok sahada jeolojik araştırmalar gerçekleştirerek petrol arama faaliyetlerinde bulunmuş ve bu sahalardaki petrol yataklarının bulunmasına büyük katkı sunmuştur (Leonard, 1925, s. 657; The Oil And Gas Journal, June 8, 1933, s. 72).

2. Cevat Eyüp Taşman'ın Türkiye'ye Gelişi

Cumhuriyetin ilk yıllarında ülkenin kısıtlı imkânlarına ve tüm olanaksızlıklara rağmen bağımsızlık ilkesinden ödün vermeden büyük bir ekonomik mücadele verilmiştir. Petrol, yeni

kurulan Cumhuriyet için ekonominin güçlendirilmesi ve kalkınmanın sağlanması açısından stratejik bir öneme sahip olmuştur. Cumhuriyet hükümetleri ülkede petrol bulmak adına büyük gayretler sarf etmiştir. Bu dönemde Türkiye’de petrol arama faaliyetleri ile ilgili çalışmalar yapacak teknik personel bulunmadığından bu çalışmalar İktisat Vekâleti bünyesinde Türkiye’ye davet edilen yabancı petrol uzmanları tarafından gerçekleştirilmiştir. Cumhuriyetin ilanının ardından ilk petrol arama faaliyetleri 1925 yılında başlamıştır. Hükümet, ülkedeki petrol emarelerinin bulunduğu bölgelerde araştırma yapması için Lüksemburglu Dr. Michel Lucius’u Türkiye’ye davet etmiştir. Lucius, iki yıl süren jeolojik etütleri bir rapor halinde İktisat Vekâleti Maden Umum Müdürlüğü’ne sunmuştur (Acun, 1949, s. 159). Ardından 24 Mart 1926 tarihinde Türkiye’nin ilk petrol kanunu olan 792 Sayılı Petrol Kanunu kabul edilerek yürürlüğe girmiştir (Resmi Gazete, Sayı:341, 6 Nisan 1926, s. 1247).

Türkiye’de petrol endüstrisinde yetişmiş Türk petrol uzmanı eksikliği konusu, 1929 yılında İktisat Vekili Mehmet Şakir Kesebir (1889-1966) tarafından gündeme getirilmiştir. Kesebir, o dönemde gazetecilerle yaptığı bir sohbette, maden ve petrol konularına değinirken, Türkiye’nin petrol arama faaliyetlerini yönetecek nitelikli bir petrol mühendisinin bulunmadığını belirtmiştir. Ayrıca, Türkiye’de petrol kaynaklarının varlığına ilişkin araştırmaların yabancı uzmanlardan ziyade, Türk uzmanlar tarafından yapılması gerektiğini belirterek, bu konudaki kesin kararı Türk gençlerinin verilebileceğini ifade etmiştir. Vatan Gazetesi sahibi ve başyazarı Ahmet Emin Yalman’ın da katıldığı bu sohbet, Türkiye’nin petrol sektöründeki uzman eksikliği sorununu gündeme taşımıştır. Yalman, ABD’de eğitim aldığı dönemde birlikte olduğu arkadaşı Cevat Eyüp Bey’i hatırlamış ve hala ABD’de petrol jeoloğu olarak çalıştığını Kesebir’e söylemiştir. Bunun üzerine Kesebir’in talebi ve Başbakan İsmet İnönü’nün talimatıyla Hariciye Vekâleti tarafından ABD’de Büyükelçilik görevinde bulunan Ahmet Muhtar Bey’e telgraf çekilmiş, telgrafta, Cevat Eyüp Bey’in Türkiye’ye davet edilmesi istenmiştir. Cevat Eyüp Bey, hükümetin daveti üzerine, çalıştığı Cities Service Company’dan 1 yıl izin alarak 1929 yılında Türkiye gelmiş ve Türkiye’nin petrol potansiyeli bulunan bölgelerinde jeolojik etütler gerçekleştirmiştir. Böylece Türkiye’de petrol arama çalışmalarına Türk jeolog ve mühendislerin katılmasıyla Türk petrol tarihinde yeni bir dönem başlamıştır (Acun, 1949, s. 228-229).

1930 yılında Cevat Eyüp Bey, Petrol Mühendisi Kemal Lokman, Dr. Michel Lucius ve Hoffman’dan oluşan araştırma ekibi Mardin, Siirt, Cizre, Çıralı, Mürefte, Muskar yayla, Katranlı, Mapavri, Çımağıl, Neftik, Kurzot, Boyabat Hasankale ve Pulk bölgelerinde incelemeler yapmıştır (Ulus, 3 Ağustos 1937, s. 2). Demiryollarının yetersiz karayolunun da

doğru dürüst bulunmadığı 1930' yıllarda Cevat Eyüp Bey ve ekibi araştırmalarını çoğunlukla katır, at ve eşek gibi binek hayvanları üzerinde, bazen yaya, kimi zaman da nehirlerde sallarla seyahat ederek gerçekleştirmişlerdir. İnceleme yaptıkları bölgelerde köy bulunmadığında mağaralarda, dere kenarlarındaki kumlar üzerinde uyumuşlardı. O dönemki seyahat ve yol durumunu Türkiye'nin ilk petrol mühendisi Kemal Lokman şöyle anlatmıştır:

1930 yılında, Avrupa'da tahsilimi tamamlayıp, Cevat Eyüp Bey'in jeolojik çalışmalarına katıldım. 1930 yılında tren yolu henüz Kayseri'ye varmıştı. Karayolları çok fena durumda, hele şark vilayetlerinde hemen hemen hiç yoktu. Hatta doğru dürüst otomobil bile bulunmuyordu. Bulunsa bile hiçbirisi şarka gitmek istemiyor veyahut fahiş fiyat istiyorlardı. Bu yüzden çalışmalarımız hayvanlar üzerinde ve yaya olarak yapıldı (Lokman, 1958 A, s.159).

Cevat Eyüp Bey Türkiye'de petrol potansiyeli bulunan bölgelerde yaptığı jeolojik etütlerin sonuçlarını bir rapor halinde hükümete sunmuştur. Söz konusu raporda genel olarak petrol çalışmalarının çok riskli olduğu, petrol arama faaliyetlerinin büyük sermaye, bilgi ve deneyim sahibi teknik personel ve malzeme gerektirdiği, petrol çalışmalarının, kısıtlı bütçeye sahip hükümetler yerine büyük sermaye ve teknik altyapıya sahip petrol şirketleri tarafından yürütülebileceği ifade edilmiştir (Özcan, 2006, s. 1-8).

Cevat Eyüp Bey Türkiye'deki çalışmalarını tamamlamasının ardından 21 Ekim 1930'da ABD'ye geri dönmüştür. ABD'ye gidişinde tren istasyonunda "Hâkimiyeti Milliye" gazetesi muhabirine yaptığı açıklamada; "19 seneden beri ABD'de olduğunu, önemli bir petrol şirketinde çalıştığını bir senelik izinle, İktisat Vekâletinin isteğiyle memleketinde petrol arama çalışmalarına hizmet ettiğini" söylemiştir. Açıklamasının devamında Cevat Eyüp Bey, "görevini ifa etmekten dolayı mutlu olduğunu çalışmalarını ayrıntılı bir rapor halinde İktisat Vekâletine sunduğunu" da eklemiştir. Cevat Eyüp Bey, açıklamasında son olarak: "özellikle kaydedilmesini isteyerek tecrübeli, dikkatli ve titiz bir araştırmacı ve uzman gözü ile baktığında ülkede petrolün bulunması konusunda iyimser olduğunu" belirtmiştir (Hâkimiyeti Milliye, 21 Ekim 1930, s. 2). Cevat Eyüp Bey ABD'ye dönmesinin ardından Türkiye'de yaptığı araştırma ve gözlemlerini 1931 tarihli "Bulletin of the American Association of Petroleum Geologists" dergisinde "Petroleum Possibilities of Turkey" (Türkiye'nin Petrol Olanakları) başlıklı bir makale ile yayımlamıştır. Böylece Cevat Eyüp Bey Türkiye'nin petrol potansiyelinin uluslararası alanda konuşulup tartışılmasını sağlamıştır (Taşman, 1931, s. 629-671). ABD'ye dönüşünden sonra 1931-1933 yılları arasında "Consulting Geolog" (alanında uzmanlık sahibi olan ve danışmanlık hizmetleri sunan jeolog) olarak çalışmalarını sürdürmüştür (Ergin, 1957, s. 100).

3. Cevat Eyüp Bey'in Türkiye'ye Dönüşü ve Petrol Arama İdaresi Çalışmaları

24 Mart 1926 tarih ve 792 Sayılı Petrol Kanunu Türkiye'deki petrol arama faaliyetleri konusunda istenilen sonucu verememiştir. Bunun temel nedenlerinden biri petrol arama faaliyetlerini yürütecek bir kurumsal yapının oluşturulamamasıdır. Hükümet tarafından bu eksikliğin giderilmesi amacıyla 20 Mayıs 1933 tarih ve 2189 numaralı Altın ve Petrol Arama ve İşletme İdareleri Teşkiline Dair Kanun kabul edilmiştir. Bu kanuna dayanılarak İktisat Vekâletine bağlı bir teşkilatlanma olan Petrol Arama ve İşletme İdaresi kurulmuştur. Bu yeni kuruluşun görev tanımı da petrol arama ve incelemelerin sonuçlarını değerlendirmek, petrol arama ve işletme olarak belirlenmiştir (TBMM ZC, Dönem:4, İ:54, C:2, Cilt: 15, 20.05.1933, s. 210-2011; Resmi Gazete, 27 Mayıs 1933, s. 2508).

17 Nisan 1933 tarihinde yani kanunun resmi olarak kabulünden önce, Cevat Eyüp Bey'in İktisat Vekâletince teşekkül ettirilecek ve petrol faaliyetleri ile ilgili çalışmalar yapacak olan kurumun başına getirileceğinden söz edilmiştir (Milliyet, 17 Nisan 1933, s. 4). 1933 yılında Gazi Mustafa Kemal Paşa, Cevat Eyüp Bey'e dört kelimelik bir mektup yazarak yeniden Türkiye'ye davet etmiştir. Atatürk mektubunda: "Vatanın size ihtiyacı var." diye yazmış, Cevat Eyüp Bey'de bu daveti, söz konusu vatana hizmet olduğundan tereddütsüz kabul etmiştir (TBMM TD, Dönem:27, Yasama Yılı:2, Cilt:11 B:48, 5 Şubat 2019, s. 156). Cevat Eyüp Bey'in 15 Mayıs 1933'te Türkiye'ye gelmek üzere ABD'den hareket edeceği haberleri basında yer almıştır (Milliyet, 25 Nisan 1933, s. 3). Cevat Eyüp Bey 1933 yılı Mayıs ayının son günlerinde Türkiye'ye gelmiş ve İktisat Vekâletinin 28 Mayıs 1933 tarih ve 3/252 sayılı yazısındaki teklifine istinaden, 29 Mayıs 1933 tarih ve 14479 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile 800 Lira ücretle Petrol Arama ve İşletme İdaresi Müdürlüğüne tayin edilmiştir (BCA, 30-18-01-02/36-40-20).

Cevat Eyüp Bey, ABD'de çalıştığı şirkette kendisine çok daha iyi maaş ve imkânlar verilmesine rağmen ülkesine hizmet etmeyi tercih etmiştir. Cevat Eyüp Bey Türkiye'ye gelmesinin ardından hemen çalışmalarına başlamış ve petrol bulunma ihtimalleri olan bölgelerde yeniden jeolojik incelemelerde bulunmak üzere araştırmalara başlamıştır. Ayrıca kendisine yardımcı olmaları amacıyla ABD'den petrol jeologları Sidney Paige ve Harold Moses'i de beraberinde Türkiye'ye getirtmiştir (Lokman, 1958 A, s.149). Cevat Eyüp Bey ve ekibi, (Ekip, ABD'li jeolog Sidney Paige, İsviçreli paleontolog Dr. L. Vonderschmidt, Maden Mühendisi İhsan Ruhi Bey (Berent) ve muhasebeci Muhittin Bey'den (Akkaya) oluşmaktadır.) Petrol Arama ve İşletme İdaresi faaliyetlerine, ilk olarak 12 Temmuz 1933 tarihinde Mardin'e giderek başlamışlardır. Burada yaptıkları etütlerin ardından, bir diğer petrol bulunma ihtimali olan

Diyarbakır, Siirt ve Cizre arasındaki bölgelerde de petrol arama faaliyetleri gerçekleştirmişlerdir. Cevat Eyüp Bey ve çalışma arkadaşlarının bu bölgelerde sürdürdükleri çalışmalar 70 gün sürdürmüştür (Milliyet, 12 Temmuz 1933, s. 1; Taşman, 1949, s. 19).

Bölgedeki incelemelerini 20 Eylül 1933 tarihinde tamamlayan Cevat Eyüp Bey bu bilgileri bir rapor halinde İktisat Vekâletine sunmuştur. Cevat Eyüp Bey bu raporda petrolün aranması ve işletilmesi hakkında önemli konulara değinmiş ve konular hakkındaki görüşlerini açıklamıştır (Vakit, 20 Eylül 1933, s. 3). Aynı sene içinde Petrol Arama ve İşletme İdaresi Müdürü Cevat Eyüp Bey; İhsan Ruhi Berent, Sidney Paige, ABD'li Mühendis William Woodson ve Jeolog Harold Moses'ten oluşan başka bir ekiple Mardin ve çevresinde yeniden jeolojik ve jeofizik incelemeler yapmıştır. Bu çalışmaların sonucunda, Mardin ili Midyat ilçesi Basbirin nahiyesinde ilk kez petrol aramak amacıyla derin bir kuyu açılmasına karar verilmiştir (Taşman, 1949, s. 19). Cevat Eyüp Bey beraberinde John Shirley ve Terry ile daha önceden ABD'den sipariş edilen Sondaj Kulesi ve malzemelerini teslim almak üzere 5 Haziran 1934'te Mersin'e gitmiş ve gemiyle getirilen yaklaşık bin ton malzemeyi teslim alarak tren yolu ile sondajın yapılacağı Mardin'e göndermiştir. Mersin'de bir hafta kalan Cevat Eyüp Bey ve ekibi daha sonra Mardin'e gitmiştir (Akşam, 6 Haziran 1934).

Türkiye'nin ilk derin sondaj kuyusu olan ve Basbirin-1 adı verilen kuyunun sondajına, başında Cevat Eyüp Bey'in olduğu Petrol Arama ve İşletme İdaresi 'nce ABD'den 44.000 liraya satın alınan kablolu sistem sondaj makinesi ile Mardin ili Midyat ilçesi Basbirin Nahiyesinde 13 Ekim 1934 tarihinde başlanmıştır (Akcan ve İdem, 2023, s. 30). Dönemin İktisat Vekili Celal Bayar'ın da hazır bulunduğu sondaj alanında, Bayar'ın kurdeleyi kesmesi ve ekibe başarılar dilemesinin ardından başlatılmıştır. Celal Bayar bölgede yaptığı incelemelerin ardından Anadolu Ajansı'na şu beyanatı vermiştir:

Hususi bir kanun ile İktisat Vekâletine bağlı hükmi şahsiyete haiz bir Petrol Arama ve İşletme İdaresi teşkil edildiğini ve başına Amerika'da tahsil görmüş gençlerimizden Cevat Eyüp Bey'in geçirildiğini biliyorsunuz. Bu idarenin gösterdiği lüzum üzerine bugün burada petrol bulmak için ilk arama ameliyesine başlıyoruz. Kati neticeyi yakında bize sondaj gösterecektir (Yeni Asır, 15 Ekim 1934, s. 3).

Böylece Türkiye'de modern tekniklerle kazılan ilk kuyu 1934 yılında Cevat Eyüp Bey ve ekibinin ekonomik ve teknik yetersizliklere rağmen, kararlı ve özverili çalışmalarının ardından gerçekleştirilmiştir. Bu arada 21 Haziran 1934 tarihinde kabul edilen Soyadı Kanunu ile Cevat Eyüp Bey "Taşman" soyadını almıştır.

4. Cevat Eyüp Taşman'ın 1935-1955 Yılları Arasında Yaptığı Çalışmalar

14 Haziran 1935 tarih ve 2804 sayılı yasayla Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü kurulmasının ardından MTA Kanununun 24. Maddesine Altın ve Petrol ve Arama İşletme İdaresi, MTA Enstitüsü bünyesine geçmiştir (Resmi Gazete, 22 Haziran 1935, s. 5378). Petrol arama ve işletme faaliyetleri 1935 yılından itibaren MTA Enstitüsü bünyesinde kurulan "Petrol Grup Müdürlüğü" tarafından gerçekleştirilmiştir. Petrol Grup Müdürlüğüne Cevat Eyüp Taşman, yardımcılığına da petrol mühendisi Kemal Lokman atanmıştır (Acun, 1949, s. 161). Böylece Taşman'ın on yıl sürecek MTA Petrol Grup Müdürlüğü görevi başlamıştır.

Cevat Eyüp Taşman ve ekibi tarafından Mardin'in üç bölgesinde 1934-1939 yılları arasında sondajı yapılan Basbirin-1, Hermis ve Kerbent sondajları olumlu netice vermemiştir. Bunun üzerine Cevat Eyüp Bey ve ekibi sondaj kuleleri ve tüm aletleri, o dönem Siirt İli Beşiri İlçesi sınırları dâhilinde bulunan Raman Dağı Meymuniye Boğazı'nda sondajın yapılacağı bölgeye taşımışlardır. Köprü bulunması halinde 50 kilometrelik uzaklıkta olan mesafe, o tarihlerde Dicle Nehri üzerinde henüz bir köprü yapılmadığı için tüm alet ve teçhizatlar Midyat-Mardin-Diyarbakır üzerinden 350 kilometrelik yol kat edilerek bölgeye getirilmiştir (Özcan, 2006, s. 23). 24 Temmuz 1939 tarihinde sondaj çalışmalarına başlanan ve Raman-1 adı verilen kuyuda 20 Nisan 1940 yılında 1048 metrede petrol bulunmuştur (TPAO, 2005, s. 25). Böylece Müdür Cevat Eyüp Taşman ve Petrol Grup Müdürlüğü çalışanlarının II. Dünya Savaşı'nın sürdüğü bu dönemde tüm imkânsızlıklara rağmen özveri ve kararlı çalışmaları sonucunda, Türkiye'nin ilk petrol keşfi gerçekleşmiştir. Petrolün keşfi tüm Türkiye'de sevinçle karşılanmış ve Başvekil Refik Saydam petrolün bulunması haberini aldıktan sonra Raman Dağı'na gitmek üzere 25 Nisan 1940 tarihinde Ankara'dan hareket etmiştir. O dönemde tren hattı Diyarbakır'ın Bismil ilçesine kadar getirilmiş olduğundan Bismil'e kadar trenle, Bismil'den sonra Raman petrol kampına gitmek için otomobillerle seyahat etmiştir. Saydam, 1 Mayıs 1940 saat 11.00'de Raman petrol sahasına varmıştır. Başvekil Refik Saydam'ı Diyarbakır'da tren istasyonunda karşılayanlar arasında Cevat Eyüp Taşman da yer almış ve Raman petrol kampında Saydam'a, petrol sahası, çıkarılan petrol ve çalışmalar hakkında gerekli bilgileri verilmiştir. Öğle yemeğini Raman petrol kampında yiyen Başvekil Saydam, saat 14.00'te kamptan ayrılarak Diyarbakır'a hareket etmiştir (Vakit, 2 Mayıs 1940, s. 1-4).

Taşman'ın Petrol Grup Müdürlüğü II. Dünya Savaşı yıllarına rastladığından bu dönemde ciddi ekonomik sıkıntılarla karşı karşıya kalınmıştır. Ayrıca tüm sondaj alet ve malzemeleri yurt dışından temin edildiğinden malzemelerin tedarikinde sorunlarla karşılaşmış; bu olumsuz hadiseler sondajların uzamasına neden olmuştur. Bu duruma çözüm bulmak adına Taşman'ın

bilgisi ve petrol sektöründeki tecrübesinden ötürü Taşman, dönemin hükümeti tarafından sondaj malzemelerini satın alması için 23 Temmuz 1940 tarihinde Irak'a gönderilmiştir (BCA, 30-18-01-02/92-74-7). Cevat Eyüp Taşman'ın petrol endüstrisindeki bilgisi sayesinde yurtdışından satın alınan yeni Rotary (Döner) sondaj sistemi makineler ile kuyuların açılma süreleri çok daha kısa sürmüştür, böylece petrol arama faaliyetleri hız kazanmıştır (Lokman, 1963, s. 65).

Cevat Eyüp Taşman Türkiye'de yaşamını sürdürürken bu arada ikinci evliliğini 1941 yılında daha önce birlikte çalıştığı Türkiye'nin ilk kadın petrol jeologu Mehlika Hanım (Mehlika Taşman Ribnikar 1912-2007) ile yapmıştır (Cumhuriyet Bilim Teknoloji Dergisi, 1047/15, 13 Nisan 2007 s. 14). Mehlika Taşman, Cevat Eyüp Taşman'ın kendisine evlenme teklifini şöyle anlatmaktadır:

Amerika'da okuyup geldikten sonra bir gün Garzan dağına gideceksin sondaj başlıyor dediler. Garzan-1 isimli sondaj gölgesine gittik. Barakada kalıyoruz. Yer toprak üzerine hasır serilmiş. Odun sobası var. Koşullar öyleydi. Daha önce de Cevat ile araziye gitmiştik. Cevat beni beğenirmiş. Annemle Garzan'a gittiğimizde Bana evlenme teklif etti. Şöyle dedi: Annen yanında olmadığı zaman bana emanettin. Şimdi annen yanında olduğu için onun önünde sana evlenme teklifi edebilirim. Aksi halde emanete ihanet olurdu (Özcan, 2006, s. 18).

1940'larda radyo, iletişim araçları arasında büyük bir öneme sahip olmuştur. Özellikle II. Dünya Savaşı'nın yaşandığı bu dönemde radyo, haber alma, eğlence ve propaganda gibi amaçlarla geniş kitlelere ulaşmıştır. İşte radyonun 1940'larda sahip olduğu bu etkiyi kullanan Cevat Eyüp Taşman o dönemde kamuoyunda da önemli yer tutan petrol konusunda, 1 Temmuz 1944'te Ankara Radyosunda "Bu devrin ana ve ham maddeleri: Petrol" başlıklı çalışmasını dinleyicilerle paylaşmıştır. Taşman, böylece radyo sayesinde Türkiye'de geniş çapta kitlelere ulaşarak, petrolün önemi hakkında farkındalık yaratmaya çalışmıştır (Taşman, 1944, s. 303).

Cevat Eyüp Taşman, MTA Enstitüsü Petrol Grup Müdürlüğü görevinden 1945 yılında ayrılarak, aynı kurum bünyesinde bulunan Petrol Müşavirliği görevine atanmış ve bu görevi 1952 yılına kadar sürdürmüştür. Taşman, 1953 yılında petrol baş müşavirliği görevi de kendisinde olmak üzere yeniden MTA Enstitüsü Petrol Grup Müdürlüğü görevine getirilmiş ve Mart 1955'e kadar bu görevde çalışmalarını sürdürmüştür. Taşman bu dönemde Raman ve Garzan petrol sahalarında önemli çalışmalar yapmış ve her iki sahada toplam 10 milyon ton ham petrol rezerv bulunması ve petrol sondajlarının yapılması çalışmalarında yer almıştır. Ayrıca 1955 yılı ortalarında Batman'da faaliyete başlayan modern rafineri öncesinde, 1941 yılında Meymuniye boğazında ve 1948 yılında Batman'da kurulan tecrübe rafinerilerinin yapılması çalışmalarında önemli katkılar sunmuştur (MTA, 1954-1955, s. 142-143).

1926 yılında kabul edilen 792 Sayılı Petrol Kanunu'nun 1950'li yıllarda benimsenen dışa açık politika çerçevesinde ortaya çıkan ihtiyaçları karşılayamaz hale gelmesi nedeniyle, yeni bir petrol kanununa ihtiyaç duyulduğu kabul görmüştür. Bu nedenle Cevat Eyüp Taşman ve Jeolog Necdet Egeran, dönemin Sanayi Bakanı Sıtkı Yırcalı'ya Maden Kanunu'na uyumlu yeni bir petrol kanununa gereksinim duyulduğunu iletmışlerdir. Bakan'ın onayıyla Petrol Kanunu'nun hazırlanması için bir komisyon kurulmasına karar verilmiştir. Komisyon Cevat Eyüp Taşman, ABD'li Hukukçu ve Jeolog Max Ball, ABD' li petrol uzmanı Elmer E. Batzell, Maden Dairesi Müşaviri Safi Teziç, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı Muvaffak Akbay, MTA Enstitüsü Jeolog Necdet Egeran, MTA Enstitüsü Petrol Mühendisi Kemal Lokman, MTA Enstitüsü Genel Müdürü Elektrik Mühendisi Emin İplikçi, Maliye Bakanlığı'ndan Osman Şefik İnan ve Gelirler Genel Müdürlüğü Müşaviri Cahit Kayra'dan oluşturulmuştur. 1953 yılında oluşturulan bu komisyonda, Cevat Eyüp Taşman, bilgisi ve tecrübesi ile yeni petrol kanununun hazırlanmasında önemli katkıları olmuştur. Komisyon tarafından yürütülen altı aylık bir çalışma sonucu Petrol Kanunu hazırlanmıştır (Lokman, 1958 B, s. 103-104). 11 kısım ve 135 maddeden oluşan 6326 sayılı Petrol Kanunu 7 Mart 1954 tarihinde mecliste kabul edilmiş ve 16 Mart 1954'te Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Türkiye için arama ve geliştirmeyi mümkün olan en kısa sürede ve en üst düzeye çıkarmanın tek yolunun serbest girişim kanunu olduğunu düşünen DP Hükümeti, Türkiye'de mümkün olan en kısa sürede etkin, dinamik bir petrol endüstrisinin kurulması amaçlamıştır. 6326 sayılı Petrol Kanunu, Petrolün bulunması, üretilmesi, taşınması ve rafine edilmesinde yapılması gereken büyük yatırımların korunmasına uygun olarak, endüstriyel faaliyetin tüm aşamalarına ilişkin güvence sağlamak üzere tasarlanmıştır (Resmi Gazete, 16 Mart 1954, s. 8633-8643).

5. Cevat Eyüp Taşman'ın Petrol Dairesi Reisliği Kurumundaki Çalışmaları ve Vefatı

7 Mart 1954 tarih ve 6326 sayılı Petrol Kanunu'nun 17-38. maddelerine dayanılarak 15 Mart 1954 tarihinde İşletmeler Bakanlığı'na bağlı Petrol Dairesi Reisliği (PDR) kurulmuştur. Petrol Dairesi Reisliği'ne petrol kanununu uygulama ve denetleme yetkisi verilmiştir (Resmi Gazete, 22 Mart 1954, s. 8773-8774). Cevat Eyüp Taşman 1955 yılının Mart ayında MTA Enstitüsü Petrol Grup Müdürlüğü görevinden ayrılarak, Petrol Dairesi Reisliğinde Teknik Müşavir (Jeolog) olarak göreve başlamıştır. Petrol Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle petrol arama hakkı yabancı petrol şirketlerine de tanınmıştır. Cevat Eyüp Taşman PDR'de göreve başlamasının ardından, Petrol Nizamnamesinin hazırlanmasına ve 1955 yılının Ağustos ayında yürürlüğe girmesine katkı sunmuştur. Cevat Eyüp Taşman'ın petrol endüstrisindeki bilgisi ve deneyimi sayesinde 1955 PDR'ye petrol arama ruhsatnamesi için 187 firma tarafından başvuru yapılmış

ve bunlardan 1 Türk, 1 Alman, 1 Hollanda ve 11 ABD'li olmak üzere 14 petrol şirketine petrol arama ruhsatnamesi verilmiştir (Lokman, 1958 B, s. 152; Petrol Dairesi, 1957, s. 9).

Türkiye, dünyanın farklı ülkelerinde, yerbilimlerinin çeşitli dallarında yaptıkları çalışmalarının sonuçlarını sundukları Uluslararası Jeoloji Kongresi'ne ilk defa 1910'da İsveç'in başkenti Stockholm'de toplanan 11. Kongrede katılmıştır. Cevat Eyüp Taşman, Uluslararası Jeoloji Kongrelerine Türkiye adına iki defa katılmıştır. İlki 1948 yılında İngiltere'nin başkenti Londra'da gerçekleştirilen 18. Uluslararası Jeoloji Kongresine Türkiye'den katılan 8 kişiden (MTA Enstitüsünden Cevat Eyüp Taşman, Maurice Blumenthal, Necdet Egeran, de Laczy, Cahide Ünsalaner, Ankara Üniversitesinden: William Mc Callien, İstanbul Üniversitesinden: Hamit Nafiz Pamir, İstanbul Teknik Üniversitesinden: Malik Sayar katılmıştır.) biri olmuş ve kongrede "The stratigraphy of the Alexandretta Gulf Basin (İskenderun Körfezi Havzasının Stratigrafisi)" başlıklı bildirisini sunmuştur. İkinci olarak 1956 yılının Eylül ayında Meksika'nın başkenti Mexico City'de gerçekleştirilen 105 ülkenin temsil edildiği, 2120 üyenin ve 607 delegenin hazır bulunduğu 20. Uluslararası Jeoloji Kongresinde, MTA Enstitüsü Jeoloji Şubesi Müdürü Melih Tokay ile birlikte katılmıştır. Taşman bu kongrede "Evidences of Oil and Gas Associated with Igneous Rocks in Turkey (Türkiye'de Magmatik Kayaçlarla İlişkili Petrol ve Gazın Kanıtları)" başlıklı bir bildiri sunmuştur (Erguvanlı, 1980, s. 12-14). Taşman bu kongrede ayrıca petrol ve gaz sahaları oturumuna başkanlık etmiştir. Cevat Eyüp Taşman, Meksika'da katıldığı kongreden döndükten bir hafta sonra, yıllarca memleketi için özveriyle çalışmaktan yorgun düşmüş ve yakalandığı zehirli sıtma hastalığı nedeniyle 3 Ekim 1956 akşamı Ankara'daki evinde vefat etmiştir (Özcan, 2006, s. 5).

6. Cevat Eyüp Taşman'ın Bağlı Olduğu Kuruluşlar ve Çalışmaları

Cevat Eyüp Taşman, 14 Temmuz 1946'da kurulan, jeolojinin Türkiye'deki gelişimine ve ilerlemesine destek olmayı, bu bilimin ülke ekonomisi ve bilimsel yaşamdaki yerini ve önemini vurgulamayı, üyeler arasında dayanışma ve işbirliği olanaklarını araştırıp sağlamayı amaçlayan, Türkiye Jeoloji Kurumu'nun beş kurucu üyesinden biri olmuştur. (Diğer üyeler: Hamit Nafiz Pamir, Recep Egemen, Cahide Kıraçlı (Ünsalaner) ve Necdet Egeran'dır.) (Ketin, 1985, s. 4). Taşman ayrıca Kurumu'nun 4. Dönem (1949-1950) ve 5. Dönem (1950-1951) başkanlığını yapmıştır (Ercan, 1985, s. 10). Cevat Eyüp Taşman'ın 30 farklı makale ve yazısı AAPG (American Association of Petroleum Geologists) Bülteni'nde, IGC (International Geological Congress)'nin raporlarında, ABD'deki ticaret dergilerinde ve Türkiye'deki MTA Enstitüsü Dergisinde yayımlanmıştır.

- 1- "Converting Dolomite Into Magnesite", (1921). Engineering And Mining Journal.
- 2- "Prospective Oil Territory in Turkey: Discussion", (1930). AAPG Bulletin, Volume: 14, Issue: 8.
- 3- "Petroleum Possibilities of Turkey", (1931). Bulletin of the American Association of Petroleum Geologists Vol 15, No. 6.
- 4- "Mürefte'de Petrol Aramaları", (1936). MTA Dergisi, Sayı:3.
- 5- "Van Gölü Civarında Korzot Petrolü", (1936). MTA Dergisi, Sayı:5.
- 6- "Türkiye ve Petrol", (1937). MTA Dergisi, Sayı:8.
- 7- "Orta Anadolu'nun Tuz Damlları", (1937). MTA Dergisi, Sayı:9.
- 8- "Etütler Trakya Jeolojisi Hulâsası İle Trakya Petrol Aramaları Durumu", (1938). MTA Dergisi, Sayı:12.
- 9- "Petrol Aramaları 1923'den Evvel ve Sonra", (1938). MTA Dergisi, Sayı:13.
- 10- "Cenubi Türkiye'de Petrol İhtimalleri", (1939). MTA Dergisi, Sayı:15.
- 11- "Petrol Aramaları ve Bulma İmkânları", (1939). MTA Dergisi, Sayı:17.
- 12- "Adana Petrol Sondajının Hususiyeti", (1940). MTA Dergisi, Sayı:19.
- 13- "Petrol Bulma İmkânları", (1940). MTA Dergisi, Sayı:21.
- 14- "Petrol Bulunması", (1942). MTA Dergisi, Sayı:27.
- 15- "Gerede -Bolu Depremi", (1944). MTA Dergisi, Sayı:31.
- 16- "Bu devrin ana ve ham maddeleri: Petrol", (1944). MTA Dergisi, Sayı:32.
- 17- "Tuzlarımız", (1945). MTA Dergisi, Sayı:33.
- 18- "Trakya ve Petrol", (1945). MTA Dergisi, Sayı:34.
- 19- "Harbolit, Kömürlü Bir Asfalt", (1946). MTA Dergisi, Sayı:35.
- 20- "Varto ve Van Depremleri", (1946). MTA Dergisi, Sayı:36.
- 21- "The stratigraphy of the Alexandretta Gulf Basin", (1948). 18. International Geological Congress, Report of the Eighteenth Session, Great Britain, 3 Part VI.
- 22- "Stratigraphy of Southeastern Turkey", (1949). AAPG Bulletin, Volume: 33, Issue: 1. (January), pp. 22-31.
- 23- "Petrolün Tarihi", (1949). MTA Dergisi, Sayı:39.
- 24- "Petrolün Türkiye'de Tarihçesi", (1949). MTA Dergisi, Sayı:39.
- 25- "Drilling for Oil in Turkey", (1949). Oil Forum, Vol: III, No: II.
- 26- "Türkiye'de Bitümlü Tezahürlerin Stratigrafik Yayımı", (1950). MTA Dergisi, Sayı:40.
- 27- "On the Oil Possibilities of Turkey with Special Reference to the Raman Field", (1951). 3rd World Petroleum Congress, The Hague, the Netherlands. (Necdet Egeran ve Cevat Tasman'ın ortak çalışmasıdır.)
- 28- "Petrol Aramalarında Stratigrafinin Önemi", (1953). Türkiye Jeoloji Bülteni, Cilt: 4 Sayı: 1.
- 29- "Turkey's Oil Prospects Inviting", (1954). The Petroleum Engineer, Vol 26 Iss 9.
- 30- "Evidences of Oil and Gas Associated with Igneous Rocks in Turkey" (1956). Presented at the XX. Geological Congress in Mexico.

SONUÇ

Cevat Eyüp Taşman, 1910 yılında Maarif Vekâleti tarafından yapılan sınavı kazanarak Osmanlı Devleti tarafından ABD'ye gönderilen ilk öğrenci grubu içerisinde yer almıştır. 1911 yılında ABD'nin New York Columbia Üniversitesi'nde başlamış olduğu eğitimini 1915 yılında tamamlayarak maden mühendisi olarak mezun olmuştur. Üniversitede almış olduğu teorik eğitimi Meksika ve ABD'nin çeşitli yerlerinde çalışarak pratiğini güçlendiren Taşman bu alanda son derece nitelikli bir petrol jeologu haline gelmiştir.

Türkiye 1925 yılından itibaren kendi sınırları içerisindeki petrol kaynaklarını tespit etmek ve bunları işlemek adına çalışmanın başında yabancıların yer aldığı bir dizi araştırmalar

yaptırmıştır. Bu araştırmalardan istenilen neticenin alınamaması üzerine petrol politikası yabancılardan ziyade doğrudan kendi vatandaşlarına emanet edilmek istenmiştir. Bu durum Cevat Eyüp Bey'in Türkiye'ye dönüş sürecinde etkili olmuştur. Kendisine yapılan davet üzerine ABD'de almış olduğu ücrete kıyasla daha düşük bir ücret almak pahasına Türkiye'ye dönerek büyük bir özveride bulunmuştur. Aynı zamanda Taşman, kötü ekonomik koşullarına rağmen kendisini yurtdışına eğitime gönderen devletine karşı vefa borcunu da ödemek istemiştir.

İlk Türk petrol jeologu olarak petrol arama çalışmalarının lideri konumuna getirilen Taşman zor şartlar altında çalışmalarını yürütmüş ve 1940 yılında Raman Dağı'nda petrol yataklarının keşfedilmesini sağlamıştır. Taşman'ın liderliğinde yapılan bu önemli keşif, Türkiye'nin enerji ihtiyaçlarını karşılamak için yerli kaynaklara dayalı bir endüstri oluşturma yolunda atılan büyük bir adım olmuştur. Cevat Eyüp Bey liderliği ve uzmanlığı ile Türkiye'nin petrol arama ve işletme faaliyetlerinde önemli bir figür haline gelmiştir. Cevat Eyüp Taşman'ın petrol jeolojisi alanındaki çalışmaları, sadece Türkiye için değil, aynı zamanda uluslararası arenada da büyük bir öneme sahiptir. Yeraltı kaynaklarının keşfedilmesi ve etkili bir şekilde kullanılması, bir ülkenin enerji bağımsızlığını ve ekonomik kalkınmasını destekleyen kritik bir faktördür. Taşman'ın bu alandaki çalışmaları, Türkiye'nin yerel enerji kaynaklarını kullanarak ekonomisini güçlendirmesine katkıda bulunmuştur. Taşman, tüm yaşamını işine ve çok sevdiği mesleğine adanmış ve tüm çabası Türkiye'de petrol çalışmalarına katkı vermek olmuştur. Petrol arama ve işletme konusundaki tecrübesi ve bilgisiyle birçok genç jeoloğa ilham kaynağı olan Taşman, kendisinden sonra bu alanda çalışarak ülkesine hizmet edecek olan nitelikli personelin yetişmesinde de etkili olmuştur.

Cevat Eyüp Taşman, petrol faaliyetleri alanındaki kurumsal yapıların oluşumunda ve 7 Mart 1954 Tarih ve 6326 Sayılı Petrol Kanunu ile 6327 Sayılı TPAO Kanunu gibi yasal düzenlemelerin yapılmasında önemli çalışmalar yürütmüş ve kanunların hazırlanmasında aktif rol almıştır. Bu şekilde, Türkiye'nin petrol endüstrisinin yasal bir zemine kavuşmasında da önemli katkıları olmuştur.

KAYNAKÇA

Arşivler

BCA, 30-18-01-02/36-40-20 (29 Mayıs 1933)

BCA, 30-18-01-02/92-74-7 (23 Temmuz 1940)

BOA HR. SYS. 2454-34 (5 Mayıs 1918)

BOA MF. MKT. 1105-31 (14 Ocak 1911)

Resmi Yayınlar

Resmi Gazete, Sayı:341, 6 Nisan 1926.

Resmi Gazete, 16 Mart 1954, s.8633-8643.

Resmi Gazete, 22 Haziran 1935, s 5378.

Resmi Gazete, 22 Mart 1954, s. 8773-8774.

Resmi Gazete, 27 Mayıs 1933, s.2508.

TBMM TD, Dönem:27, Yasama Yılı:2, Cilt:11 B:48, 5.02.2019.

TBMM ZC, Dönem:4, İ:54, C:2, Cilt: 15, 20.05.1933.

Sürelî Yayınlar

Akşam Gazetesi, 6 Haziran 1934.

Cumhuriyet Bilim Teknoloji Dergisi, 1047/15, 13 Nisan 2007.

El Paso Herald, 9 Ekim 1918.

Hâkimiyeti Milliye Gazetesi, 21 Ekim 1930.

Hâkimiyeti Milliye Gazetesi, 3 Haziran 1933.

Milliyet Gazetesi, 25 Nisan 1933.

Milliyet Gazetesi, 10 Nisan 1931.

Milliyet Gazetesi, 12 Temmuz 1933.

Milliyet Gazetesi, 17 Nisan 1933.

Tan Gazetesi, 22 Mart 1937.

Tan Gazetesi, 7 Ağustos 1937.

The New York Times, 6 July 1925.

The Oil And Gas Journal, June 8, 1933.

Ulus Gazetesi, 3 Ağustos 1937.

Vakit Gazetesi, 20 Eylül 1933.

Yeni Asır Gazetesi, 15 Ekim 1934.

Yeni Sabah Gazetesi, 22 Mayıs 1940.

Kitap

Acun, N. (1949). *Dünya petrol tarihi ve Türk petrolü*. Şaka Matbaası.

Akcan, S. ve İdem, T. (2023). *Batman ve petrol tarihi Batman'da petrolün bulunması, kente sosyoekonomik ve sosyokültürel etkileri (1940-1970)*. Sonçağ Akademi.

Bağce, E. H. (2012). *Türk parlamento tarihi TBMM-XV. dönem (1973-1977)*, C. III. TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları.

Catalogue and General Announcemet (1911-1912), Columbia University in the City of New York.

Columbia University Alumni Register 1754-1931, (1932). Columbia University Press, Published.

Leonard, J.W. (1925). *Who's who in engineering a biographical dictionary of contemporaries*. Who's Who Publications, Inc.

Levermore, C. H. (1922). *Samuel Train Dutton, a biography*. The Macmillan Company.

MTA (1955). MTA Enstitüsü faaliyetleri 1953 ve 1954 yılında yapılan başlıca işler. *MTA Dergisi* (46-47). 133-145.

Özcan, H. E.(2006). *Fotoğraflarla ulusal petrol 1929-1954*. TPAO Arşiv ve Tarih Yayınları.

Papers Relating to the Foreign Relations of the United States, 1918 Supplement 2, The World War, (1933). United States Government Printing Office Washington Publication No: 476.

Petrol Dairesi (1957). *Türk Petrol Kanunu ve 1956 petrol faaliyetleri*. TC Petrol Dairesi Neşriyatı.

Robert College Constantinople Catalogue 1910-1911.

TPAO (2005). *Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı ilk 50 yıl, 1954-2004*. TPAO.

Yalman, A. E. (1997). *Yakın tarihte gördüklerim ve geçirdiklerim-1 (1888-1922)* (Haz. E. Ş. Erdinç). Pera Turizm ve Ticaret A.Ş. Yayınları.

Yergin, D. (2003). *Petrol-para ve güç çatışmasının epik öyküsü* (Çev. K. Tuncay). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Makale

- Bayramgil, O. (1954). Türkiye jeoloji kurumunun Raman Ergani ekskürsyonu. *Türkiye Jeoloji Bülteni*, 5(12), 241-248.
- Ercan, T. (1985). Türkiye Jeoloji Kurumu yönetim kurulları. *Yeryuvarı ve İnsan Dergisi*, 10(4), 10-12.
- Ergin, K. (1957), Memorial Cevat Eyüp Taşman (1893-1956). *Maden Tetkik ve Arama Dergisi*, 49(49), 100-102.
- Erguvanlı, A. K. (1980). Jeoloji kongrelerinin yüzüncü yılı ve Türkiye, *Yeryuvarı ve İnsan Dergisi*, 5(1-2). 12-16.
- Ketin, İ. (1985). Türkiye Jeoloji Kurumu'nun 40 yıllık geçmişi ve geleceği, *Yeryuvarı ve İnsan Dergisi*, 10(4). 4-6.
- Lokman, K. (1940). Ramandağ petrolü, *Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü Mecmuası*. (20), 306-311.
- Lokman, K. (1958 A). Cevat Eyüp Taşman Türk jeoloji âleminin büyük bir kaybı. *Türkiye Jeoloji Bülteni*, 6(2), s. 147-168.
- Lokman, K. (1958 B). Memleketimizde petrol araştırmaları. *Türkiye Jeoloji Bülteni*, (6/2), 91-114.
- Lokman, K. (1963). Türkiye petrol sondajları. *MTA Enstitüsü Mecmuası*, (61), 62-74.
- Taşman, C. E. (1931) Petroleum possibilities of Turkey, *Bulletin of the American association of petroleum geologists*. 15(6), 629-681.
- Taşman, C. E. (1944). Bu devrin ana ve ham maddeleri: Petrol, (1944). *MTA Dergisi*, (32), 303-307.
- Taşman, C. E. (1949). Petrolün Türkiye'de tarihçesi. *Maden Tetkik ve Arama Dergisi*, (39), 14-22.
- Taşman, C. E. (1949). Petrolün Türkiye'de tarihçesi. *Maden Tetkik ve Arama Dergisi*, (39), 14-22.
- Taşman, C.E. (1954). Turkey's oil prospects inviting. *The Petroleum Engineer*, 26(9).

Tezler

- Ayhan, İ. (2021). *Eğitim amacıyla yurt dışına gönderilen öğrenciler (1908-1922): prosopografik bir çalışma örneği*. (YÖK Tez Merkezi, Doktora) Hacettepe Üniversitesi.

Elektronik Kaynaklar

<https://aoghs.org/old-oil-stocks/cities-service-company/>-Erişim Tarihi: 16.11.2023

<https://www.beckchapels.com/obituaries/Leila-Lisette-Sigmon?obId=28824526> Erişim Tarihi: 01.12.2023.

<https://carnegieendowment.org/about/our-story> Erişim Tarihi: 15.01.2024.

EKLER

Ek: 1. New York Columbia Darülfünununda Okuyacak olan Cevat Eyüp Beyin Harç
Pusulası.

قید نومروسى ۱۷۸

اوروپا ده تحصیلده بولنان طلبه عثمانیه

اسمى ، منشأى

مقدار معاشى ، سنوى انقريپسيون مصرفى ۴۰۰ فرانك

تاريخ و صورت اعزای

بولندى شهر و مكاتب ايله مدت تحصیلیه سی

كفیل آنفرد سولتوكس اربون جری بك

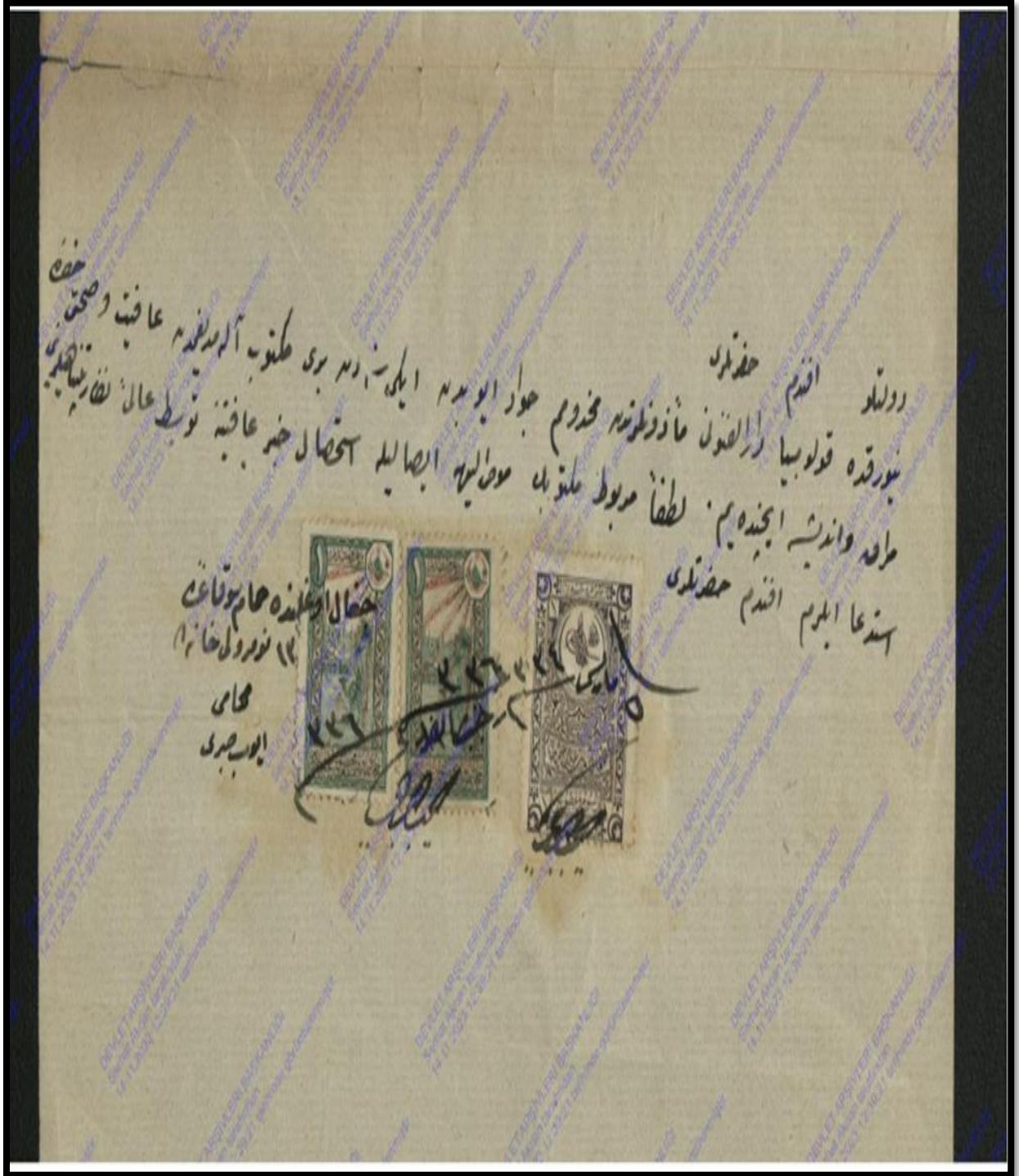
بالماسه

نوبورده ، قزو صبا دارالفونى

مدىظان

Kaynak: BOA MF. MKT. 1105-31

Ek: 2. Eyüp Sabri Efendinin Dâhiliye Vekâletine Cevat Eyüp Bey'den haber Alamaması Nedeniyle Yazdığı Dilekçe

Kaynak: BOA HR. SYS. 2454-34

Ek: 3. Cevat Eyüp Taşman'ın Petrol Arama ve İşletme Müdürlüğüne Tayini.

T. C. BAŞVEKÂLET MUAAMELÂT MÜDÜRLÜĞÜ		KARARNAME		T. C. BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ	
Şube: _____ Sayı: 14479					
20 Mayıs 1933 tarihli ve 2189 sayılı kanuna göre teşkil olunan "Petrol Arama ve İşletme" idaresi Müdürlüğüne Jeoloğ Cevat Eyüp Bey- in ayda "800" lira ücretle tayini; İktisat Vekilliğinin 28/5/1933 x tarih ve 3/252 sayılı tezkeresile yapılan teklifi üzerine İcra Ve - killeri Heyetininin 29/5/1933 toplantısında kabul olunmuştur.					
29/5/1933					
REİSİCÜMHUR					
<i>Gazi M. Kemal</i>					
Bg. V. <i>Y. İnce</i>	Ad. V. <i>S. Saracoglu</i>	M. M. V. <i>S. Saracoglu</i>	Da. V. <i>S. Saracoglu</i>		
Ha. V. V. <i>S. Saracoglu</i>	Ma. V. V. <i>M. K. D. D. D.</i>	Me. V. <i>S. Saracoglu</i>	Na. V. <i>S. Saracoglu</i>		
İk. V. <i>M. C. C. C.</i>	S. İ. M. V. <i>S. Saracoglu</i>	G. İ. V. <i>S. Saracoglu</i>	Zr. V. <i>S. Saracoglu</i>		
080	13	01	02	36	40 70

Kaynak: Devlet Arşivleri Başkanlığı BCA 30_0_18_01_02_36_40_020

Ek: 4. Cevat Eyüp Taşman Raman petrol sahasını ziyarete gelen Başvekil Refik Saydam'a bilgi verirken

Kaynak: Ulus, 5 Mayıs 1940.

Ek: 5. Cevat Eyüp Taşman'ın Farklı Tarihlerde Çekilmiş Resimleri

Kaynak: Milliyet, 10 Nisan 1931; Hâkimiyeti Milliye, 3 Haziran 1933; Milliyet, 12 Temmuz 1933; Tan, 22 Mart 1937; Tan, 7 Ağustos 1937.